Kurşun Kalem 28

İki Aylık Edebiyat Dergisi
Mart-Nisan 2014
7TL

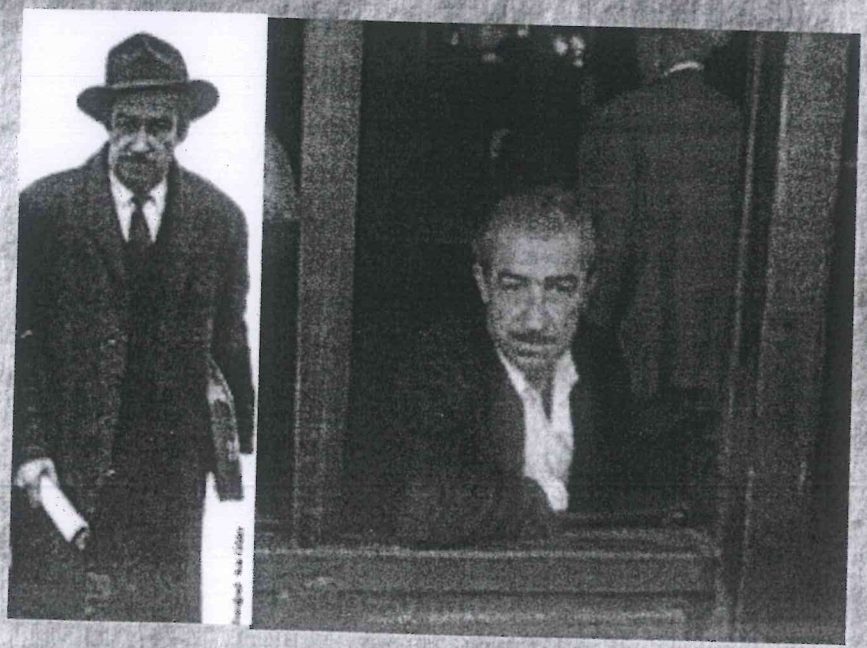
100. Doğum Yıldönümünde Orhan Kemal'i Anıyoruz

Gültekin Emre
Efnan Dervişoğlu
Semiramis Yağcıoğlu
Nezihe Altuğ
Dilek Değerli
Oğuz Tümbaş
Nalan Yılmaz
Gülsüm Cengiz
Hasan Efe
Güney Özkılınç
Gülseren Engin
Selman Büyükâşık
Recai Şeyhoğlu
Vicfan Efe
Nesrin Z. İnankul
Mine Ömer

Işık Öğütçü ile Söyleşi - Nezihe Altuğ

Betül Dünder
"Anladık, Gürültü Yapmadan Dönüp Bakmayacaklar!"

Öykü
Hayri K. Yetik
Jenan Selçuk
Emel Kayın
Gülten Ağrıtmış

Şiir
Arife Kalender
Tamer Öncül
Berna Olgaç
Atila Er
Gülsüm Işıldar
Hasan Parlak
Neşegül Büyükcebeci
Şerif Temurtaş
Öztekin Düzgün

İçindekiler

KURŞUN KALEM'İN GÜNDEMİ
Gültekin Emre – Orhan Kemal'in Yolu S.3
Efnan Dervişoğlu – Orhan Kemal'e dair S.9
Semiramis Yağcıoğlu – Orhan Kemal, Toplumsal Adalet Ve İnsanlık Halleri S.11
Efnan Dervişoğlu – Orhan Kemal'in Kaleminden Beyaz Perdeye Yansıyanlar S.15
Nezihe Altuğ – Orhan Kemal'in Yüz Yıllık Yolculuğu S.17
Dilek Değerli – Bir Filiz Vardı S.22
Oğuz Tümbaş – Ankara Yılları, AST, Orhan Kemal Ve 72. Koğuş S.24
Nalan Yılmaz – Sevdanın Emeğin, Memleket Hasretinin Romanı "Cemile" S.27

SÖYLEŞİ
Orhan Kemal'i Oğlu Işık Öğütçü'yle Konuştuk
Nezihe Altuğ S.29

ORHAN KEMAL'E MEKTUPLAR S.32
Gülsüm Cengiz
Hasan Efe
Güney Özkılınç
Gülseren Engin
Selman Büyükâşık
Recai Şeyhoğlu
Vicfan Efe
Nesrin Z. İnankul
Mine Ömer

YAZI
Betül Dünder "Anladık, Gürültü Yapmadan Dönüp Bakmayacaklar!" S.52

ÖYKÜ
Hayri K. Yetik - Onu Sen Saydım S.55
Jenan Selçuk – Boşluk S.59
Emel Kayın – İçinde Yediler Olan İki Büyük Pişmanlık s.61
Gülten Ağrıtmış – Balon Kalpler S.61

ŞİİRLER
Arife Kalender - Asya S.5
Tamer Öncül - Kırlangıçlar S.7
Berna Olgaç - Rüzgâra Takılmadan S.8
Atila Er – Arsası Çalınmış Ev Gibi S.49
Gülsüm Işıldar - Kentler Tökezlerken S.54
Hasan Parlak - Yazıya Düşen S.57
Neşegül Büyükcebeci - Karşılama – S.58
Şerif Temurtaş - Başkaldıran S.62
Öztekin Düzgün - Ekim S.63

kurşun kalem
edebiyat dergisi

İki Aylık Edebiyat Dergisi, Sayı 28, 28 Şubat 2014, Yerel Süreli Yayın, Sahibi, Yazı İşleri Müdürü ve Genel Yayın Yönetmeni: Emine Ömer, Görsel Yayın Danışmanı: Prof. Dr. Bedri Karayağmurlar, Yönetim Yeri:1832 sokak No: 28 / 8 Karşıyaka İzmir Tel: 0 232 367 19 20, İletişim Adresi: P.K 25 Karşıyaka/ İzmir, Elektronik Posta Adresi: kursunkalem2009@gmail.com, Abone Koşulları: Yurtiçi Yıllık 40 TL, KKTC 50 TL Yurtdışı 25 Euro, Posta Çeki Hesap No: 5345863, Banka Hesap numarası: Nezih-er Yayın Dağ.Paz.Ltd.Şti, Garanti Bankası Karşıyaka Yenigirne şubesi, Şube kod:1283 Hesap no:6299964, İBAN NO: TR82000 6200 12830000 6299964 Tasarım Dizgi: Perihan Ömer, Kapak Tasarım: Perihan Ömer, ISSN: 1309-0623, Baskı: Birleşik Matbaa Ltd Şti.5619 Sokak No:1, Çamdibi/İzmir Tel:0 232 433 68 66, Dağıtım : Nezih-Er Yayın Dağ. Paz. Ltd.Şti . www.neziheryayinlari.com

kurşun kalem'de yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir, Gönderilen yazılar iade edilmez.
Dergide yer alan yazı, şiir ve fotoğraflar izin alınarak ve dergi ismi imlenerek yayımlanabilir.

ORHAN KEMAL'İN KALEMİNDEN BEYAZ PERDEYE YANSIYANLAR

Efnan Dervişoğlu

Orhan Kemal, doğumunun 100. yılı nedeniyle birçok etkinlikle anılıyor. Yazarı anmanın bir anlamda coşkulu olmasında, geride bıraktığı onlarca eserle birlikte Orhan Kemal Kültür ve Sanat Merkezi'nin, ailesinin; özellikle de oğlu Işık Öğütçü'nün payı var, kuşkusuz. Yaşadığı dönemin toplumsal gerçeklerini dürüstçe ve içtenlikle yansıtan Orhan Kemal'in ölümünün ardından, daha önce kitap halinde basılmamış romanlarıyla, yazılarıyla buluşmuş olmamız, yazarın üretkenliğine duyduğumuz hayranlığı pekiştiriyor. Birçok filmde de emeğinin olduğunu biliyoruz; hatta imzasının yer almadığı filmlerde de.

" 'Yeşilçama üç yüze yakın senaryo yazdım.' " (Uğurlu, 1972:346) diyen Orhan Kemal'in bu rakama ulaşmasında maddî kaygıların etkili olduğu söylenebilir. Şöyle diyor yazar:

" '... geçim işini daha çok senaryo'ya yüklemiş durumdayım. Senaryo'dan önceleri kalemimle geçinmeyi düşünmedim değil, olmadı.. Olmadı ama hiçbir zaman daha çok para kazanmak için çalakalem yazmadım.. İmzamla yayınladıklarım, gücümün yettiği kadar, ince eleyip, sık dokunmuş şeylerdir...' " (Uğurlu, 1972:346)

Senaryoda imzasına rastladığım ilk film *Altı Ölü Var/İpsala Cinayeti*'dir. Yazarın, senaryosunu; Ö. Lütfi Akad ve Orhan Hançerlioğlu ile birlikte yazdığı film, 1953 tarihli. Akad'ın yönettiği filmde makine ustası Ali Rıza'yla Yanola'nın öyküsü anlatılır. Orhan Kemal'in *Senaryo Tekniği* adlı kitabı, bu filmden on yıl sonra Elif Yayınları arasında çıkar (1963). Yazarın senaryo tekniğine ilişkin birikimine dayanan ve Türk sineması hakkındaki görüşlerini içeren kitap, 2003'te, bu kez *Murtaza*'nın ve filme çekilmemiş olan *Yörük Ali Efe*'nin senaryosuyla birlikte sinemaseverlerle yeniden buluşur.

"Batı'da çevrilen filmlerden pek çoğu, içinde yaşadığı toplumu hatıra gönüle bakmadan, kıyasıya eleştirir. Sonunda, çıkmaz yolları gösterir, olması gerekeni seyirciye anlatır. Yani, önce toplumun tanımı, sonra tedavi için reçetenin yazılması, daha çok da tedavi. Biz bugün bunlardan çok uzaktayız. Toplumca geriliğimizin nedenlerini açıklayacak konulara el süremiyoruz. Sürsek, biliyoruz ki sansür tepemizdedir. Tuhaf, çoğu zaman da yersiz bir 'yabancı ideolojiler' korkusu, konularımızı gülünçleştiriyor." (Orhan Kemal, 2008:10)

Orhan Kemal, *Senaryo Tekniği*'nde sinemanın teknik özelliklerini, bir senaryonun ortaya çıkış sürecini ve geçirdiği aşamaları ele alır. Sinemanın toplumsal sorumluluğunu yerine getirmesi gerektiğine inanan yazar, sinema-toplum ilişkisini yansıtırken Türkiye'deki sinemacıların yeterince özgür olamadıklarına, Türk sinemasının sorunlarına değinir; görüşlerini açıklarken Batı sineması ile sinemamızı karşılaştırır. Onun sinemaya ilişkin görüşleri toplumcu gerçekçi yazar kimliğiyle de örtüşmektedir.

1950-1960 arasındaki on yıllık dönemin "Türk toplumsal gerçekçiliği için büyük önem" taşıdığının altını çizen Aslı Daldal'ın deyişiyle, "1948-59 arasında Türk ulusal sineması için sağlam temeller atılmaya başlanır. Ucuz melodramlar ve tiyatro oyunları dışında bir sinema kavramı ilk defa bu yıllarda oluşur." (Daldal, 2005:64) Orhan Kemal'in senaryo yazmaya, eserlerinin sinemaya aktarılmaya başlaması, bu döneme rastlar ve ilerleyen yıllarda da sürer. Sözgelimi, "Orhan Kemal / Halit Refiğ ikilisinin Reşat Nuri Güntekin'in romanından ve yayınlanmamış oyunundan yararlanarak senaryo haline getirdiği" *Yaprak Dökümü*'nü 1967'de Memduh Ün filme çeker (Scognamillo, 2010:249). Oğuz Demiralp'in, "*Kanun Namına* filminde kurulmuş olan 'Kanun doğruya eşit-

tir' denkleminin artık geçerli olmadığı görülür" (Demiralp, 2009:19) dediği *Üç Tekerlekli Bisiklet*'i Orhan Kemal'in bir öyküsünden yola çıkarak Vedat Türkali senaryolaştırır. 1962/1965 tarihli filmi Ö. Lütfi Akad ve Memduh Ün yönetir. Ün, 1982'de filmi -bu kez romanın özgün adıyla- *Kaçak* olarak yeniden uyarlar (Scognamillo, 2010:184). 1996'ya geldiğimizde, Orhan Kemal; sinemaya en çok uyarlanan altı yazardan birisidir çoktan. (Özgüç, 1996:10)

" 'Gurbet kuşları' katarın en arka vagonlarından iniyorlardı,
kara kara, kuru kuru." (Orhan Kemal, 2002:5)

Orhan Kemal'in senaryosunu Halit Refiğ'le birlikte yazdığı *Gurbet Kuşları*, "göç üstüne yapılmış ilk film" olarak nitelendirilir. İbrahim Yıldız, filmin; "1960'lar Türkiye'sinin kentleşme pratiğinin sergilendiği bir film" oluşuna vurgu yaparak şunu söyler: "*Gurbet Kuşları*'nda Gecekonduya ve göçe ilişkin tahliller yapılıyor. Ancak bir taraftan da göçmen gençler İstanbul'un sosyal, kültürel durumlarını değiştirmeye çalışırken aynı zamanda ahlakını da düzeltmeye girişiyorlar. Göçle oluşan İstanbul trajedisinin ilk izlerini görmeye başlıyoruz ve bu trajedinin kahramanları olanca güçleriyle ailelerini bir arada tutmaya çalışıyorlar. (Yıldız, 2008:98)

Turgut Özakman'ın *Ocak* adlı oyunu Halit Refiğ'e ulaştırıldığında, yönetmen, hikâyeye hareketlilik kazandırmak gerektiğini düşünmüş; aklına gelen ilk isim de Orhan Kemal olmuştur.

"... gerçekten de o tarihe kadar göç üstüne yapılmış bir film yoktu. Ama ben bu filmi yaparken göç üstüne bir film yapacağım diye yola çıkmadım. '*Ocak* adlı oyunu nasıl dinamik hale getiririm' diye yola çıktım. Tabii göç fikri böyle çıkınca bu sefer bu fikri doğru koyabilmek için, o konu üstünde en çok düşünmüş, yazmış olduğunu kabul ettiğim, saygın bir edebiyatçıyla çalışma imkanı aradım: Orhan Kemal ile... Konunun dramatik yapısını düzenledikten sonra Orhan Kemal ile bir çalışma yapıp onun bilhassa bu karakterleri elden geçirmesi, diyalogları yazması için kendisinden talebim oldu. Sağ olsun, kabul etti. *Gurbet Kuşları* adını da onun daha önce aynı isimde yayımlanmış olan romanından aldık." (Türk, 2001:148)

"Murtaza 'Vazifsinin aslanı'ydı, kurs görmüş,
âmirlerinden sıkı terbiye almıştı (...) ama, görevinin
sınırlarını çook aşıyordu." (Orhan Kemal, 1980:48)

Sinemaya, Memduh Ün'ün yanında başlayan ve 4 yıl boyunca yönetmen yardımcılığı yapan Tunç Başaran'ın yönetmen olarak çektiği ilk film, 1964 tarihli *Hayat Kavgası*'dır. Başaran, o ilk filmden yıllar sonra, Funda Masdar'ın kendisiyle yaptığı görüşmede Orhan Kemal'in sinemaya katkısına ilişkin şunları söyler:

"İlk filmim *Hayat Kavgası* 'Borusunu Öttüren' diye bir filmden adaptasyon. Onun senaryosu Orhan Kemal'e ait. O yazdı. Üçüncü filmim *Murtaza*'nın senaryosu Orhan abinin. Çok saygı duyduğum, çok sevdiğim, sanatına taptığım bir romancıdır. Orhan Kemal'in kitapları sinemaya gidebilir kitaplardır. Yalın ve düz yazar. Süsleyen romancı değildir. Daha gerçek daha insancıl, sinemaya daha yatkındır. İnsanları konuşturmak zordur. Orhan Kemal insanları iyi konuştururdu, iyi diyalog yazardı." (Masdar, 2011:84)

Giovanni Scognamillo, Tunç Başaran'ın 1964-1973 yılları arasında çektiği, özellikle yabancı film uyarlamalarına dayanan otuz altı filmi içinde *Murtaza*'yı ayrı bir yere koyar ve "ilk dönem filmleri içinde en iddialı ve en düzgün çalışması, Müşfik Kenter'in son derece başarılı oyunculuğuyla desteklenen bir Orhan Kemal uyarlaması"dır, ifadesinde bulunur. Scognamillo'ya göre "romanın gerçeklik duygusundan uzaklaşarak soyut bir çalışmaya girişmiş" olan Ali Özgentürk'ün 1984 tarihli *Bekçi*'si, "Müjdat Gezen'in başarılı oyunculuğuna rağmen Orhan Kemal'in Murtaza'sı olmaktan çıkmıştı"r. (Scognamillo, 2010: 262, 339)

Orhan Kemal'in sinemaya uyarlanan ilk romanı 1957'de yayımlanmış olan *Suçlu*'dur. Atıf Yılmaz'ın çektiği film, 1960 tarihlidir. Yazarın *Devlet Kuşu* romanı (1958), Memduh Ün tarafından *Avare Mustafa* adıyla 1961'de çekilir; yönetmen, romanı *Zilli Zarife* adıyla 1967'de yeniden sinemaya uyarlar. Memduh Ün 1980'de çektiği filmde "Orhan Kemal'in romanını üçüncü kez kullanarak Kemal Sunal'ın çizgisine uygun bir şekilde" bir kez daha yorumlar (Scognamillo, 2010: 251). Bu filmde "gösterilen insanlar az çok kentlileşmiş insanlardır. Özlemleri kente dairdir. Kentsel kültürden pay almaya çalışırken fakirlikleri altında ezilen bu anlamda çelişkiler altında ezilen tiplerdir. Filmde de asıl tema zengin ve yoksul aile arasındaki ilişkilerde belirmektedir." (Yıldız, 2008:164)

Nejat Saydam'ın 1972'de çektiği *Vukuat Var*, aynı adlı romandan (1958) ve *Hanımın Çifliği*'nden (1961) uyarlanmıştır. Saydam, *El Kızı*'nı (1960), 1966'da; *Sokaklardan Bir Kız*'ı (1968) ise 1974'te sinemaseverlerle buluşturur. Erden Kıral, Mahmut Tali Öngören'le birlikte senaryosunu yazdığı *Bereketli Topraklar Üzerinde*'yi (1954), 1979'da sinemaya kazandırır. Film, "Strasbourg Avrupa Film Festivali Büyük Ödülü; Nantes Film Festivali Seçiciler Kurulu Özel Ödülü; Nantes Film Festivali EFGAE / Sanat ve Deneme Büyük Ödülü"nü (Scognamillo, 2010:337) alarak yurt dışında da adından söz ettirir.

Orhan Kemal'in 1954'te yayımlanan *72. Koğuş*'u, 1987'de Erdoğan Tokatlı; 2011'deyse Murat Saraçoğlu tarafından sinemaya uyarlanır. *Eskici ve Oğulları*'nın (1962) yönetmen koltuğunda Şahin Gök yer alırken (1990); *Tersine Dünya*'yı Ersin Pertan yönetir (1993). Döneminin toplumsal sorunlarını, çelişkilerini, insan gerçekliğini; insancıl bir bakışla ve ustalıkla anlatan

➡ Orhan Kemal'in hikâye ve romanlarında diyalogların önemli bir yeri vardır. Kırsalı, kırsaldaki dönüşümle kente göçen insanları, işçileri-işçi kızları, kentin kenar mahallelerinde yaşayanları anlattığı eserlerinde; diyalogların, karakter çözümlemesinde etkili olduğu söylenmelidir. Yazarın bu yönünün, onun senaryolar yazmasını ve eserlerinin sinemaya uyarlanmasını kolaylaştırdığı düşünülebilir. Orhan Kemal'in yazar kimliği değerlendirilirken onun sinemaya verdiği emek de unutulmamalıdır. ■

Kaynakça:

Daldal, Aslı (2005). *1960 Darbesi ve Türk Sinemasında Toplumsal Gerçekçilik*, Homer Kitabevi ve Yayıncılık, İstanbul.
Demiralp, Oğuz (2009). *Sinemasının Aynasında Türkiye*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
Masdar, Funda (2011). *Türk Sinemasında Orhan Kemal Uyarlamaları: Yedi Örnek*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayımlanmamış doktora tezi), Van.
Orhan Kemal (2002). *Gurbet Kuşları*, 6. Basım, Tekin Yayınevi, İstanbul.
Orhan Kemal (1980). *Murtaza*, Cem Yayınevi, İstanbul.
Orhan Kemal (2008). *Senaryo Tekniği ve Senaryolar*, Everest Yayınları, İstanbul.
Özgüç, Agâh (1996). "Türk Sinemasında Edebiyat Uyarlamaları", *Varlık*, S. 1060.
Scognamillo, Giovanni (2010). *Türk Sinema Tarihi*, 3. Baskı, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
Türk, İbrahim (2001). *Halit Refiğ / Düşlerden Düşüncelere Söyleşiler*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
Uğurlu, Nurer (1972). *Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi*, Cem Yayınevi, İstanbul.
Yıldız, Engin (2008). *Gecekondu Sineması*, Hayalet Kitap, İstanbul.